

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK GLOBÁLIS HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSAI

I. Az Egyesült Államok relatív globális hatalomvesztése

II. Az USA újrapozicionálása a liberális rendet felváltó nagyhatalmi egyensúlyi rendben: a National Security Strategy (NSS) 2025 és a National Defense Strategy (NDS) 2026

III. Az amerikai globális hegemonia/primátus megőrzésének stratégiái

I. Az Egyesült Államok relatív globális hatalomvesztése

Egy adott helyzet elemzésénél alapvető előfeltétel egyfajta leltár készítése, annak felmérése, honnan lehet kiindulni, illetve milyen stratégiákat lehet kialakítani a számba jöhető eszközökkel az elérendő célok érdekében. A nemzetközi életben ez a stratégia alkotás különösen sok 'független változóval' kell, hogy számoljon: nem elég a saját eszközök és célok meghatározása, mindezeket rá kell vetíteni egy sokdimenziós 'sakktáblára' is. Ez a feladat, bizonyos szempontból, könnyebb volt a hidegháború bipoláris rendszerében, ugyanis kevesebb külső tényezővel kellett számolni. A hidegháború után azonban egyrészt megnőtt a nemzetközi kapcsolatok alapját képező államok száma a közép- és kelet-európai soknemzetiségű államok felbomlásával. Másrészt a bipoláris világ egy rövid unipoláris intermezzo után minimum tripoláris (vagy 'két és fél poláris') vált, és a jövőben nem zárhatók ki új (nagy)hatalmi központok kialakulásával egy multipoláris, vagy több állami és nem állami szereplő által alkotott policentrikus nemzetközi rend. Ezt a jelenséget a hatalom horizontális szóródásának is szokták nevezni. A helyzetet bonyolítja a nem állami szereplők számának az ugrásszerű növekedése is, amelyek a telekommunikációs és, általában, a technológiai forradalom vívmányaival élve erőteljesen befolyásolhatják a nemzetközi folyamatokat. Ezek között meg lehet találni ún. államok fölötti (*supra state*) és államok alatti (*sub state*) szereplőket is, kezdve a *high tech*, energiaóriások, befektetési alapok. stb., s ezek hálózatával a nemzetközi terrorista szervezetekig, amelyek ugyan, végső elemzésben, taktikai, s nem stratégiai kihívást jelentenek, de a 'pillangó hatás mechanizmus' alapján messzemenő következményekkel járó folyamatokat indíthatnak el, amelyek egy idő múlva 'önjárók' lesznek. (Azaz, a hatalom vertikálisan is szóródott.) A fentiek azt is jelentik, hogy az Egyesült Államok vezetésével megteremtett nemzetközi intézményekre és, alapvetően az államokra épülő 'vesztfáliai' szabályalapú liberális nemzetközi rend keretei elégtelenné váltak, nem is szólva arról, hogy ezekben a

nemzetközi szervezetekben gyakorlatilag hagyományos hatalmi egyensúlyi politika dominált az intézményi színpadok mögött.

A hidegháborút követő bő egy évtizedben az Egyesült Államok geostratégiai helyzete nagy mértékben javult. A potenciális versenytársak közül a Szovjetunió széthullott, és a Jelcinkorszakban az orosz hatalom földrajzilag is folyamatosan visszaszorult az orosz elnök által hirdetett ún. vörös vonalak ellenére, miközben a gazdaság szabadesésben volt: a nyugati sokkterápiás és a hazai oligarchikus 'vadkapitalizmus' az ország erőforrásait tovább erodálta. A Kínai Népköztársaságban (röviden: Kína) a Teng Hsziao-ping-i reformok még nem éreztették hatásukat; az ország messze a potenciálja alatt teljesített gazdaságilag, s ennek megfelelően a katonai fejlesztések, illetve egy ambiciózusabb külpolitika is még váratott magára. Ez az 'unipoláris pillanat' azonban, történelmi léptékkal, valóban 'pillanat', vagy akár csak annak egy törtrésze volt. Olyan folyamatok indultak el ekkor, amelyek középtávon gyengítették Amerika nemzetközi pozícióit; azaz, az Egyesült Államok *relatív* hatalomvesztést volt kénytelen elkönyvelni a 2000-es évek első évtizedében, noha abszolút értelemben, a hatalom spektrumát tekintve minden egyes dimenzióban még mindig a világ első számú hatalma maradt. Így, a 'kemény' hatalmat, a katonai képességeket illetően Amerika még mindig előnnyel rendelkezik több kategóriában, kivéve, például, a nukleáris csapásmérő képességet illetően, ahol lényegében paritás áll fenn Oroszországgal, míg Kína rohamléptekkel zárja az 'ollót' a kiberképességek vagy a mesterséges intelligencia katonai felhasználása terén, továbbá a mennyiségi mutatókban. Ha azonban a hagyományosnak tekinthető katonai területeket nézzük a 2025-ös adatok az Egyesült Államok és legközelebbi riválisa, Kína katonai képességeinek az összevetésében többnyire amerikai túlsúlyt mutatnak. Ráadásul, a hagyományos fegyverrendszerek tekintetében a minőségi lemaradást Kínának nem sikerült olyan mértékben behozni, mint, például, az elektronikus hadviselés terén.

Szárazföldi erők

	<i>USA</i>	<i>Kína</i>
tankok	5 652	6 100
tüzérségi fegyverek	3 161	6 890
önjáró lövegek	1 521	3 390
rakéták	705	3 000

Légierő

Összes	13 175	5 225
vadászgépek	377	837
támadó vadászgépek	254	531
helikopterek	4 298	1 223
harci drónok	160	444

Haditengerészet

Összes	466	762
--------	-----	-----

repülőgép-hordozók	20	6
rombolók	99	50
tengeralattjárók	70	72

(armedforces.eu/USA)

A mennyiségi mutatókban Kína egyes kategóriákban még fölényben is van, de a minőséget illetően, s elsősorban az ún. erőkitelési képességben már nem. (John Danforth, az Egyesített Vezérkar volt elnöke ezt is megkérdőjelezi.¹) Ez utóbbi esetében az amerikaiak azért is óriási fölényben vannak Kínával szemben, mert hatszáznál több amerikai katonai létesítmény található a világban, amelyeket Washington vagy egyedül, vagy a szövetségesekkel és partnerekkel együtt működtet. Ami pedig a szövetségeseket és partnereket illeti, az Egyesült Államok az egész világra kiterjedő formális és informális hálózattal rendelkezik a NATO-tól kezdve az Egyesült Államokat, Japánt, Indiát és Ausztráliát magába foglaló informális partnerségig, az ún. Quad-ig. Az utóbbi években határozott törekvés tapasztalható amerikai részről, hogy a globális tehermegosztás jobban 'terítsék' olyan módon, hogy Washington nagyobb figyelmet tudjon szentelni az indo-csendes-óceáni térségnek, ahol a nemzetbiztonsági szakemberek szinte egyöntetű véleménye szerint el fog dőlni a 21. század alapvető nagystratégiai kérdése: az amerikai-kínai vetélkedés a globális hegemonia megtartására, illetve kivívására. Elemzések szerint itt „összpontosul a globális félvezető- és chipgyártás magja”, a „legfontosabb kereskedelmi útvonalak” itt haladnak keresztül, és ez a térség az Egyesült Államok és Kína „közötti hegemónikus vetélkedés elsődleges hadszíntere”.² A haditengerészetnél az óriási amerikai fölény a repülőgép-hordozók terén két globális jelentőségű stratégiai előnyt takar. Egyrészt az amerikai globális erőkitelési képességben a szakadékot az amerikai és a kínai haderők között. Másrészt, Robert C. Castel megfogalmazásában, az 'ajtók kulcsait' jelentik, azaz, az amerikai haditengerészet ellenőrzi a világ kereskedelmi útvonalaiban kulcsszerepet játszó tengersizorokat, ami ugyancsak jelentősen növeli az amerikai globális stratégiai előnyt a versenytársakkal szemben.³ Mindehhez hozzá lehet tenni, hogy a 'globális közös terek' védelmével, a hajózás szabadságának biztosításával az Egyesült Államok a világ legtöbb országát érdekeltté teszi abban, hogy Washington a továbbiakban is képes legyen ezt a 'szolgáltatást' nyújtani.

A globális erőforrásokban elsőként a gazdaság területén ment végre jelentős átrendeződés, amit nagy vonalakban úgy írhatunk le, hogy a 'Kelet' felzárkózott a 'Nyugathoz', sőt idővel át is vette a vezető szerepet a globális bruttó nemzeti termék elosztási arányait tekintve. Kelet-Ázsia 1995-ben a globális javak körülbelül egyötödében részesült; 2025-re ez az arány nagyjából egyharmadra nőtt, s ezzel a világ leggazdagabb régiójává vált. Észak-Amerika és a csendes-óceáni térség nagyjából szinten maradt (17 százalékkal); a nagy 'vesztes' Európa, amelynek a részesedése az 1995-ös 25 százalékról harminc évvel később 16 százalékra zuhant. Ez a folyamat közvetetten hatással volt az Egyesült Államok globális helyzetére is, hiszen Európa (az Európai Unió) Washington első számú szövetségese.⁴ Abszolút számokban ez a tendencia azt mutatja, hogy Kelet-Ázsia 2000-ben 12.1 billió dollárral járult hozzá a globális gazdasághoz, miközben a nyugati félteke 14.88, és Nyugat-Európa 12.72 billióval; a megfelelő adatok 2022-ben 35.12, 22.8 és 17.73 billió – azaz, miközben Kelet-Ázsia nagyjából

megháromszorozta a részesedését, Észak-Amerika és Nyugat-Európa külön-külön mindössze körülbelül 1.6-szor.⁵ A GDP arányos vásárlóerő paritáson mért adatok: Kína: 19.89 billió dollár és Egyesült Államok 14.54 billió; az ún. fejlődő gazdaságok részesedése 61.02, míg a fejlett gazdaságoké 38.98 százalék.⁶ Végül, nagyobb léptékű történelmi perspektívában helyezve a változásokat azt látjuk, hogy az Egyesült Államok világgazdasági részesedése fokozatosan csökken a II. világháború óta: 1945-ben 50 százalékos volt ez a mutató, 1960-ban 40 százalék, 1995-ben 25, míg 2026-ban az IMF előrejelzése szerint 15 százalék lesz – miközben Kínáé 20 százalékos.⁷ Ugyanakkor figyelemreméltó Kelet-Ázsián belül Kína gazdasági megerősödése az Egyesült Államokhoz képest. Sam Roggeveen egyetértően idézi Rush Doshit, aki egy 2021-ben írt könyvében (*The Long Game: China's Grand Strategy to Displace American Order*) felhívja a figyelmet arra, hogy „több mint egy évszázadon keresztül az Egyesült Államok egyetlen ellenfele, vagy ellenfeleinek koalíciója nem érte el Amerika GDP-jének 60 százalékát [...] ez egy olyan mérőszám, amit Kína egymaga csendben elért 2014 elejére.”⁸ Az áprilisi Trump-Hszi Csin-ping találkozó témái és külsőségei pedig azt sugallták, hogy az Egyesült Államok talán az utóbbi száz évben először egy teljes mértékben egyenrangú féllel tárgyal a kínai elnök személyében. Továbbá Amerika, legalábbis 1945 óta, most először került szembe katonailag is agresszív ellenfelekkel *mind Európában, mind Ázsiában.*⁹

Gazdasági-pénzügyi téren figyelemreméltó a világ legnagyobb bankjainak sorrendje: az első négy helyen a tőkeerőt tekintve kínai bankokat találunk, és a három legnagyobb amerikai bank csak őket követi:

Current Rank	Previous Rank	Bank	Assets US\$ (Millions)	+ or – (local currency)	Capital US\$ (Millions)	Balance Sheet Date	
1		1 Industrial & Commercial Bank of China Limited		\$6,329,106	10.58	\$69,529	31.12.2023
2		2 Agricultural Bank of China Limited		\$5,646,015	15.17	\$49,558	31.12.2023
3		3 China Construction Bank Corporation		\$5,426,795	8.54	\$43,894	31.12.2023
4		4 Bank of China Limited		\$4,592,395	9.99	\$41,685	31.12.2023
5		5 JPMorgan Chase & Co		\$3,875,393	5.72	\$31,509	31.12.2023
6		6 JPMorgan Chase Bank, National Association		\$3,395,126	6.03	\$2,028	31.12.2023
7		7 - Bank of America Corporation		\$3,180,151	4.22	\$84,762	31.12.2023
8		8 HSBC Holdings plc		\$3,038,677	3.03	\$9,631	31.12.2023
9		9 BNP Paribas SA		\$2,866,198	0.75	\$14,900	31.12.2023
10		7 Mitsubishi UFJ Financial Group Inc		\$2,668,074	-8.53	\$14,153	31.03.2024

(<https://risk.lexisnexis.com/global/en/insights-resources/article/bank-rankings-top-banks-in-the-world>)

Közhely, hogy a külpolitikát és a belpolitikát nem lehet élesen elválasztani egymástól, és egy egységes társadalmi támogatás nélkül nem lehet sikeres külpolitikát folytatni. Korábban sokat idézték az amerikai elvet, hogy a belpolitika véget ér a tengerparton. Valójában, legalábbis attól kezdve, hogy az Egyesült Államok aktív globális politikát kezdett folytatni, ez a mondás nem fedte a valóságot. Az utóbbi években az amerikai belpolitikai megosztottság rendkívül jelentős méreteket öltött. A 'közép' kiüresedett: azaz, a két nagy párt mérsékelt, és egymással együttműködni képes és hajlandó szárnyai háttérbe szorultak a baloldali szélsőségesek (a

Demokrata Pártban) és a jobboldali szélsőségesek (a Republikánus Pártban) ellenében.¹⁰ Gyakorlatilag megszűnt az 'átjárás' a pártok között, és az elnökök külpolitikájának támogatása óriási szóródást mutat: jellemzően, miközben Donald Trump iráni politikáját a republikánusok 80 százaléka támogatja, a demokraták 90 százaléka ellenzi azt. Egy ilyen 'maga ellen meghasonlott ház'¹¹ nem nyújthat stabil támogatást egy aktív és markáns kül- és biztonságpolitikának; más szavakkal, gyengíti az amerikai globális pozíciókat a vetélytársakkal szemben. A fentiekhez járul az intézményi kormányzás eróziója is: a polarizáció miatt a kongresszusi 'kétpártiság' nagy részben a múlté, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy tekintve a szinte törvényszerű csekély, akár demokrata, akár republikánus többséget a Képviselőházban és a Szenátusban, tartós kihatású törvényeket szinte lehetetlen elfogadtatni. Ez azt eredményezi, hogy az elnökök ismételen kénytelenek rendeleti úton kormányozni; viszont ennek a hátránya az, hogy törvényerejük ugyan ezek az intézkedések, de egy új elnök egy tollvonással visszavonhatja őket – amit egy Kongresszus által elfogadott törvény esetében nem tehet. Némileg hasonló a helyzet a külpolitikában is: az elnökök a Szenátus kétharmadát igénylő formális szerződések helyett előszeretettel kötnek ún. elnöki szerződéseket (*executive agreements*), melyek nem kívánják meg a szenátusi jóváhagyást. Így a folyamatosság és a következetesség sérül, ami kevésbé hiteles partnerré teszi az Egyesült Államokat a külvilág számára. Így a legsürgetőbb külpolitikát meghatározó feladatok közé tartozik a belpolitikai (minimális) egyetértés, valamint a kormányzatba vetett bizalom helyreállítása: az 1950-es években a megkérdezettek 75 százaléka bízott abban, hogy a kormány helyesen cselekszik; napjainkra ez az arány 17 százalékra apadt.¹²

II. Az USA újrapozicionálása a liberális rendet felváltó nagyhatalmi egyensúlyi rendszerben: a National Security Strategy (NSS) 2025 és a National Defense Strategy (NDS) 2026

A neokonzervatívok agresszív 'nemzetépítésre' és 'demokrácia exportra' alapozott külpolitikájának zsákutcás voltát már Barack Obama is felismerte. Az ország megváltozott geostratégiai helyzetére, illetve az erőviszonyok eltolódására való tekintettel lépéseket tett a globális kötelezettségvállalások csökkentésére. Így megkezdte az amerikai közel-keleti 'lábnyom' redukálását: a szárazföldi csapatok fokozatos kivonását, áttérést az ún. *offshore balancingre*, és amikor Szíriában az Aszad-rezsim átlépett vörös vonalakat (mérges gáz bevetésével), akkor a korábbi ígéretével ellentétben nem avatkozott közbe. A líbiai háborútól ugyancsak távol tartotta az Egyesült Államokat („vezetés hátulról”; *leading from behind*), és mindössze – nagyon is szükséges – technikai segítséget adott az európai szövetségeseeknek. Az amerikai globális jelenlét racionálására meghirdette a *'pivot to Asia/rebalance to Asia'* politikát, amelynek leglátványosabb eleme az amerikai haditengerészet ún. *posture*-jének átalakítása volt az indo-csendes-óceáni térség javára. Donald Trump első elnöki ciklusa nem változtatott ezen az általános stratégiai irányvonalon. Joe Biden egyrészt folytatta a közel-keleti kivonulást (meglehetősen megkérdőjelezhető módon); elvben visszatért a neokonzervatívok manicheus világszemléletéhez, a gyakorlatban azonban nem folyamadt az amerikai értelmezésű értékek erőszakos terjesztéséhez.

Donald Trump visszatérése a Fehér Házba az első ciklusához képest is markánsabb szakítást jelentett a korábbi évtizedek hivatalosnak tekinthető liberális internacionalizmusával. Az elnök egyértelművé tette, hogy az Egyesült Államok szigorúan érdekalapú külpolitikát kíván folytatni az *America First* jegyében, és ez – elméletileg – a realista külpolitikai hagyományokhoz való visszanyúlást jelenti. Mind az *America First*, mind a hatalmi egyensúly realista gyakorlata szükségszerűen magában hordozza a konfrontáció veszélyét a szövetségesekkel és az ellenfelekkel egyaránt.¹³ Trump elhatárolódott elődje a világot demokráciákra és autokráciákra felosztó meglehetősen egysíkú szemléletétől; az egyes országokat nem belső berendezkedésük és belpolitikájuk alapján ítéli meg, hanem azon az alapon, mennyire segítik elő az Egyesült Államok érdekeit. Ezt a régi/új szemléletet tükrözi az elnököktől törvényileg megkívánt nemzetbiztonsági stratégia (*National Security Strategy*), illetve az abban foglalt általános irányvonalat a védelmi/katonai térre lefordító nemzeti védelmi stratégia (*National Defense Strategy*).

Noha egyik dokumentum sem teljesen 'kőbe vésett', azaz, a nemzetközi helyzet változásával szükségszerűen változik a nemzetbiztonsági stratégiai, valamint az azt kiegészítő dokumentumok, mégis fontos betekintést nyújtanak az Egyesült Államok újrapozicionálására. (Meg kell jegyezni, hogy a nyilvánosságra hozott dokumentumoknak van egy 'titkos/bizalmas' változata is.)

Az NSS 2025 bevezetése leszögezi, az elitek korábban jelentős mértékben elszámították magukat azt illetően, hogy Amerika milyen mértékben hajlandó olyan terheket vállalni, amelyek esetében az emberek nem látnak kapcsolatot a nemzeti érdekekkel; azaz, a liberális internacionalizmus univerzalizmusa, valamint institucionalizmusa (nemzetközi intézmények létrehozása és működtetése) téves. Így, többek közt, a globalizmus és az ún. szabad kereskedelem korlátlan támogatásával kiüresítették pontosan azt a középosztályt és ipari bázist, amelyeken az amerikai gazdasági és katonai primátus nyugodott. Egyben az amerikai politikát nemzetközi intézmények hálózatához kötötték, amelyek közül több is kifejezetten a nemzeti szuverenitás felszámolását célozza. Ezt a tévutat kívánja korrigálni a Trump adminisztráció: metaforikusan, átállítani a váltókat egy másik irányba.

Ennek a 'váltóállításnak' egyértelmű kedvezményezettje a nyugati félteke; ahogy dokumentum a II/2-es pontja fogalmaz: a Monroe-doktrínát egy 'Trump-kiegészítéssel' fogja megerősíteni. A második helyre az indo-csendes-óceáni térség került; miközben az amerikai stratégiában korábban középponti szerepet játszó Európa a harmadik helyre szorult. Megjegyzendő, hogy Európa stratégiai jelentősége a hidegháború befejeződésével, a Szovjetunió felbomlásával logikusan vesztett a jelentőségéből Washington szemszögéből. A Közel-Kelet a negyedik helyre került; a térség leértékelődése, és a *disengagement* már a korábbi elnököknél megfigyelhető volt.

Érdemes szó szerint idézni a IV/1-es (*Principles*) pontot, ami rendkívül plasztikusan határozza meg az új amerikai külpolitikai irányt. „Trump elnök külpolitikája pragmatikus anélkül, hogy csak a gyakorlati hasznosságot tartaná szem előtt, realiztikus anélkül, hogy 'realista' lenne,

elvszerű anélkül, hogy 'idealista' lenne, erőteljes anélkül, hogy 'agresszív' lenne, és visszafogott, anélkül hogy 'puha' lenne. Nem gyökerezik semmilyen hagyományos politikai ideológiában. Mindenekelőtt az mozgatja, ami javára válik Amerikának – vagy, két szóval, 'America First'."

Sokat mondó, hogy a szövegben ismételten előfordulnak az olyan realista külpolitikára jellemző fordulatok, mint, például, „a nemzeti érdek elsőbbsége”, a 'béke erő által', 'be nem avatkozás', 'rugalmas realizmus', a 'nemzetek elsőbbsége', 'szuverenitás', és így tovább. Figyelemreméltó, hogy mi minden maradt ki a dokumentumból: a megoldandó kérdések között nem szerepel az orosz-ukrán háború, illetve Oroszország, nincs hivatkozás a nemzetközi jogrendre, értékekre, normákra vagy szabályokra, a NATO-n kívül más hivatkozás nincs nemzetközi szervezetekre – s kizárólag negatív értelemben az EU-ra.¹⁴ A NATO is elsősorban olyan szervezatként jelenik meg, mint amelynek nagyobb részt kell vállalni a közös védelemben (*burden sharing*) – kimondatlanul azt sugallja a követelés, hogy az európaiak mentesítsék az amerikaiakat, hogy azok az új prioritásoknak megfelelően a nyugati félteke védelmére, továbbá az indo-csendes-óceáni térségre (Kínára) tudjanak koncentrálni.

Általánosságban leszögezhetjük, hogy a stratégiai dokumentum megpróbálja közelíteni az eszközöket és a célokat, orvosolni az előző évtizedek amerikai túlterjeszkedésből adódó külső és belső bajokat. A. Wess Mitchell szavaival, „újra súlyozni a külső kötelezettségeit és a mozgósítani az alapvető erőforrásait”.¹⁵

<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>

Az NSS-t követő NDS-ben a fontossági sorrend: az Egyesült Államok területének védelme; Kína elrettentése az indo-csendes-óceáni (indopacific) térségben erő demonstrálásával, de nem konfrontáció útján; az amerikai szövetségesekkel és partnerekkel fokozott tehermegosztás; az amerikai védelmi ipari bázis radikális növelése. (Ennek igényét részben a a COVID-nak az ellátási láncokban okozott fennakadások, valamint az Egyesült Államok importkitettsége kritikus stratégiai nyersanyagok és termékek esetében támasztja alá.) A prioritások mögött egyértelműen kirajzolódik egy nagytérségi stratégia, amiben kiemelt szerepet kap a nyugati félteke szerepe; a Trump adminisztráció szélsőségességbe hajló elképzelései a térséget illetően (különösen Kanada valamilyen szintű integrálása) végső soron azt eredményezhetik idővel, hogy az észak-amerikai kontinens 88 százaléka az Egyesült Államok közvetlen fennhatósága alá kerülne.¹⁶ Sokkal 'életszerűbb' a Kínával, mint közel egyenrangú stratégiai versenytárral kapcsolatos elképzelések. A dokumentum leszögezi: ahogyan az NSS-ben olvasható, az indiai-csendes-óceáni térség rövid időn belül a globális termelés felét fogja adni. Ennek megfelelően az Egyesült Államok létérdeke, az érdekei megvédéséhez, hogy a térségben az 'erő pozíciójából' tudja kereskedelmi és egyéb érdekeit megvédeni. Ennek eszköze az elrettentés: „Egyszerűen biztosítani kell, hogy se Kína, se senki más ne tudjon fölénk vagy a szövetségesek fölé kerekedni.” Ez azonban nem követel rezsimváltást az érintett országokban.

„Oroszország állandó, de kezelhető fenyegetés marad a NATO *keleti tagjainak (kiemelés tőlem)* a belátható jövőben. Oroszország azonban elsősorban nukleáris, űr, tenger alatti és kiber képességeit fel tudja használni az Egyesült Államok területe ellen is, ezért „[A] Hadügyminisztériumnak gondoskodni kell arról, hogy az amerikai erők készen álljanak az *Egyesült Államok területe (kiemelés tőlem)* elleni fenyegetések elhárítására.” A dokumentum megjegyzi, hogy Oroszország nem képes Európában hegemoniára szert tenni – a következtetés az, hogy Európa védelmét Európának kell ellátni, ugyanis a gazdaságot, a népességet és, ebből következően, a látens katonai erejét tekintve fölényben van. A pontosság kedvéért még hozzátesszi a dokumentum: bár Amerika nem hagyja magára Európát, az Egyesült Államok területének és Kína elrettentésének kell az amerikai védelmi stratégiai középpontjába kerülni. Természetesen, ez nem szerepel az NDS-ben, de az Európával kapcsolatos amerikai álláspont (mind a NATO-t, mind az orosz-ukrán háború kezelését, mind a vámkérdéseket illetően) az utóbbit a főleg a franciák által már régóta szorgalmazott stratégiai autonómia felé hajtja. (Ez a megközelítés némileg emlékeztet Richard M. Nixon Guam-doktrínájára: az Egyesült Államok elvárja a szövetségesektől, hogy elsősorban maguk gondoskodjanak a saját védelmükről, miközben Washington megtartja a szövetségi kötelezettségeit, és továbbra is nukleáris védőernyőt biztosít számukra.) Azaz, a teherviselés korábbinál nagyobb részének Európára áthárítása azzal a nem szándékolt következménnyel (is) járhat, hogy az Egyesült Államok veszít befolyásából Európában. Az Atlanti-óceán 'szélesebbé' válhat különösen abból a szempontból, hogy Amerika elsődleges érdekei (nyugati félteke, indopacifikus térség) távol esnek egyrészt Európa közvetlen érdekeitől, másrészt az európai akcióháromszon: az európai országok erőkihívási képessége globális szinten gyenge, annak ellenére, hogy papíron Franciaország a hatodik, az Egyesült Királyság a nyolcadik legerősebb haderővel rendelkezik a világon. Itt meg lehet jegyezni, hogy a 2026. tavaszán elkezdődött iráni konfliktusból számos öböl-menti arab állam azt a következtetést vonta le, hogy az Egyesült Államok biztonsági garanciái nem jelentenek teljes védelmet. Ennek oka a térségből való részleges katonai kivonulás, az amerikai közvélemény és politikai elit ellenérzése 'soha véget nem érő háborúkkal' szemben a térségben, valamint az a tapasztalat, hogy egy meggyengített Irán akcióival szemben sem tudja/akarja megvédeni az Egyesült Államok az öböl-menti szövetségeit. A konklúziójuk hasonló, mint az európaiaknak: stratégiai autonómiára kell szert tenniük a saját védelmük érdekében.¹⁷

<https://media.defense.gov/2026/Jan/23/2003864773/-1/-1/0/2026-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY.PDF>

III. Az amerikai globális hegemonia/primátus megőrzésének stratégiai

Madeleine Albright a kvázi egypólusú világ évtizedében, a liberálisokra és a neokonzervatívokra jellemző hübrisszel 'nélkülözhetetlen országnak' nevezte az Egyesült Államokat. Ez a szemlélet aztán magában hordozta a birodalmi túlterjeszkedés magját is, amit a versenytársak ki tudtak használni.¹⁸ A hatalom szóródásával és a relatív hatalomvesztéssel, valamint legalábbis részben egyenrangú versenytársak jelentkezésével Amerika inkább 'nélkülözhetetlen *partnerré*' vált.¹⁹ Ez nem jelenti egyben azt is, hogy az Egyesült Államok elvesztette volna a primátusát a nemzetközi életben. A relatív hatalomvesztés ugyanis más nagyhatalmakat is érint:²⁰ Oroszország esetében az Ukrajna ellen indított háború pontosan

Moszkva egyik legerősebbnek gondolt hatalmi tényezőjének, a katonai erejének a végességét fedte fel. Igaz, az orosz gazdaság a vártnál jobban élte túl a számos szankciót, de továbbra is meglehetősen egydimenziós maradt: az energiahordozók, az ásványkincsek és a hadiipar alkotják a létfontosságú pilléreket. Kína elvesztette egyik dél-amerikai előretolt állását Nicolas Maduro rendszerének bukásával, és egy másik fontos partnere, Irán is mindenképpen meggyengülve kerül ki az izraeli-amerikai-iráni konfliktusból. Washington még mindig az egész világot behálózó katonai és politikai szövetségi és partneri kapcsolatrendszerrel rendelkezik, s ez mindenképpen stratégiai előnyt jelent számára a többiekkel szemben. A *'peer competitorok'* egyike sem veheti fel a versenyt Amerikával ezen a téren. Kína formális politikai és katonai szövetségi rendszere lényegében nem létező; Peking a szükségből erényt kovácsolva azzal érvel, hogy ezek a rendszerek a múlté, a 21. században más struktúrákra van szükség, példa erre az Övezet és Út, továbbá a gazdasági befolyással esetleg együtt járó politikai is. (Az Európai Unió, a kínai gazdasági befolyás csökkentésére, többek közt, ezért tesz lépéseket.) Oroszország szövetségeseket veszített a Közel-Keleten (Szíriát), Latin-Amerikában (Venezuelát), és Irán meggyengülése sem javította az orosz geostratégiai pozíciókat (és, általában, a Nyugattal szembeni ún. revizionista tömbét – Észak-Korea, Irán, Kína és Oroszország – sem.)

A nagyhatalmak egymáshoz való viszonyát jelentősen befolyásolja a nagyfokú interdependencia a világban az ellátási láncokat, a stratégiaileg kritikus nyersanyagokat (ritkaföldfémek, stb.), az energiahordozókat illetően. A Trump adminisztráció ezt az erős kölcsönös függőséget szeretné lazítani, megszüntetni lehetetlen lenne, s ezzel is próbál nagyobb önálló mozgásteret kialakítani a világban. Mindezt úgy is meg lehet fogalmazni, hogy a gazdasági racionalitás helyett, amit a globalizáció elősegített, a biztonsági racionalitás került előtérbe.²¹ Ezt a gondolatot erősíti Odd Arne Westad, aki szerint Kína ellenőrzése a globális ellátórendszerek egy része felett nemzetbiztonsági kockázatot jelent az Egyesült Államok számára. Ugyanakkor a 'fény az alagút' végén, amerikai szempontból az, hogy Kína hiper növekedése 2010-re megállt: a korábbi éves 10 százalékról 2024-re már 2-4 százalékra esett vissza, miközben 2023-ban az utóbbi évtizedekben először népesség fogyást volt kénytelen elkönyvelni. Az előrejelzések szerint ebben a folyamatban Kína 2050-re 200 millió embert veszít,²² s ezek a trendek kérdéseket vetnek fel hosszabb távon a belpolitikai stabilitást illetően is Peking külpolitikai súlyában elképzelhetően bekövetkezett változások mellett. .

Mark Carney elhíresült davosi beszédében a 'szabályalapú' világ végéről, és a nyers érdekérvényesítésen alapuló 'szép új világról' beszélt.²³ Megjegyzendő, hogy a nemzetközi kapcsolatok eddig sem voltak teljes mértékben 'szabályalapúak': a nagyhatalmak a nemzetközi szervezeteket és szabályok betartották, amikor az érdekeik ezt kívánták, de nem, ha ellenérdekeltek voltak. Mark Carney meglátása helytálló annyiban, hogy a liberális intézményrendszer már nem működik még olyan korlátozott hatásfokkal sem, mint korábban. A nyersebb érdekérvényesítés visszatérést jelent a nagyhatalmi erőegyensúlyi politikához, illetve a nemzetközi élet anarchikus természetéhez. A megoldást, némileg ellentmondásos módon, Stephen Heintz a globális hatalom igazságosabb elosztásában látja, míg mások 'mellérendelő' viszonyokat látnak egyetlen alternatívaként a globális összeütközések elkerülésére.²⁴ (Heintz egyébként az Európai Uniót említi az igazságos hatalomelosztás

példájaként, ami a gyakorlatban több mint túlzásnak bizonyult.)²⁵ A kanadai miniszterelnök a közepes nagyságú országok értékalapú együttműködését ajánlja alternatívaként. A BRICS-országok példája azonban óvatosságra int: rendkívül heterogén csoportról van szó ideológiailag is, kezdve a kommunista Kínától tekintélyelvű arab államokon keresztül demokráciáig. Amennyiben elfogadjuk az alaptételt, mely szerint a nagyhatalmi rivalizálás és a nemzetközi anarchia időszaka köszönt be, akkor ez egyben hierarchikus világrendet jelent, és az Egyesült Államoknak ebben kell magát megfelelően pozicionálni. Ugyanakkor, ahogyan Charles A. Kupchan érvel, igaz, hogy a hatalmi versengés a nemzetközi élet kiinduló pontja (*default position*), ám nem lehet minden viszonyt leírni a *realpolitik* kategóriáival. Így, az amerikai-kanadai, vagy az Egyesült Államok-EU viszonyrendszert nem kizárólag az érdekek maximális érvényesítése jelenti egyfajta nulla összegű játék formájában.²⁶

A nagyhatalmi erőegyensúlyi politikai egyik klasszikus jellemzője az érdekszférák elhatárolása. Az amerikai nemzetbiztonsági dokumentumok, és Donald Trump (noha nem teljesen konzekvens) politikája ebbe az irányba mutat. Ilyen megközelítésben az Egyesült Államok érdekszférája, 'nagytersége' a nyugati félteke lenne, Kínáé Délkelet-Ázsia, míg Oroszországé Kelet-Európa keleti része (beleértve Ukrajna keleti, orosz többségű területeit, amelyeknek a feladását az amerikaiak ismételten szorgalmazzák Kijevnek), valamint Közép-Ázsia. Az Egyesült Államok jelenlegi vezetése rendkívül ambivalensen viszonyul Európához, az Európai Unióhoz. Egyrészt azt szeretné, ha a globális tehermegosztásból nagyobb részt vállaljon, s ezzel közvetve segíti Európa 'nagykorúvá' válását, a stratégiai autonómiáját. Másrészt, egy globális hatalomnak elengedhetetlenül szükséges erős szövetségi és partneri hálózat; ennek a fő eleme még mindig Európa (az EU és az európai NATO-tagok); tehát, meg kell találni a közös érdekeket. Harmadrészt, az amerikai külpolitika hagyományos célja Eurázsia geopolitikai megosztottsága:²⁷ ennek jegyében szorgalmazza Washington, hogy Európa váljon le az orosz energia importról és nyersanyagokról. Ráadásul, az amerikaiak arra szorítják az európaiakat, hogy lazítsanak a kínaiakhoz fűződő technológiai és kereskedelmi kapcsolataikon is. Az érme másik fele viszont az, hogy ezek nélkül Európa gazdaságilag (és katonailag) sem tudja maximalizálni az erőforrásait; az Egyesült Államok szempontjából kevésbé 'értékes' partnerré válik a globális nagyhatalmi versenyben. Egy ilyen politikának viszont az egyik lehetséges következménye a Kína és Oroszország egymáshoz közelítése, ami ellentmond a nixoni-kissingeri elvnek, mely szerint Washingtonnak közelebb kell lenni Moszkvához és Pekinghez, mint Moszkvának Pekinghez. Ezek az érdekszférák nem lennének teljesen exkluzívak, azaz, külső (nagy)hatalmak is rendelkezhetnének érdekeltségekkel ott, de nem meghatározó mértékben. Továbbá, nem is tekinthetjük őket statikusnak. Sőt, egy 'felgyorsult' 21. században egyre nehezebb a hosszú távú tervezés: az egymást követő telekommunikációs forradalmak, a mesterséges intelligencia megjelenése és elterjedése, a klímaváltozás okozta nehezen kiszámítható hatások, bizonyos területek adottságainak megváltozása, az ezek nyomán fellépő tömeges migráció mind olyan 'független' változó, amelyek rövid távon is jelentősen befolyásolhatják egyes országok geostratégiai helyzetét, s ennek következtében a többiekhez való viszonylagos pozícióját akár pozitív, akár negatív irányba. Strukturális szempontból Koskovich Zoltán „szükségszerű dinamizmust” lát a globális nagyhatalmak és a regionális hatalmak (így, például, Irán, Szaúd-Arábia, Dél-Afrika, Brazília, Indonézia, Malajzia) közötti viszonyrendszerben.

Abban egyetértés uralkodik az amerikai külpolitikai elitben, hogy meg kell tartani az Egyesült Államok domináns szerepét a világban. A relatív hatalomvesztésből adódóan logikusan következik, hogy erre kisebb esélye van, mint volt közvetlenül a hidegháború lezárulása után. Az Egyesült Államok vezető szerepének a hallgatólagos elfogadása is, a jelek szerint, a múlté; mint ahogyan, nagy részben, a legalábbis névlegesen értékeken, szabályokon és normákon alapuló világrend. Donald Trump elnöksége alatt abban a tekintetben feladta az Egyesült Államok a világ vezető hatalmának szerepét, hogy szakított a II. világháború után jórészt általa kialakított nemzetközi rendet meghatározó elvekkel, továbbá, részben, intézményekkel, s csatlakozott az azzal szemben korábban is szkeptikus, sőt, ellenséges országok köréhez.²⁸ Donald Trump ezt úgy fejezte ki, hogy az Egyesült Államok is 'csak egy normális ország', amelyet a szűken vett nemzeti érdekek irányítanak. Az ideológiai vezető szerep feladása azt is jelenti, hogy az Egyesült Államok nem képviseli a 'Nyugatot' ilyen értelemben, és a nemzetközi fórumokon, valamint a kétoldalú kapcsolatokban az Egyesült Államok érdekei szinte kizárólagosak; ahogy az elnök megjegyezte, őt az Egyesült Államok, s nem a világ elnökének választották. Amerika ilyen jellegű önmeghatározása maga után vonja azt, hogy mások is követik a példáját, és az Egyesült Államokat úgy ítélik meg – John F. Kennedy beiktatási beszéde egy részének megfordított parafrázisával élve --, hogy 'mit adhat nekünk'. Más szavakkal, ahogy Washington a költséghaszon elven, más szóval, tranzakcionista módon alakítja a kapcsolatait, úgy a többi ország is hasonló módon viszonyul Amerikához; előtérbe kerül az Egyesült Államokat annak 'szolgáltató' szerepe alapján való megítélése. Nyilvánvaló, hogy egy-két kivételtől eltekintve jelentős mértékű aszimmetriáról beszélhetünk az Egyesült Államok és más országok, sőt ország csoportok esetében, s ez a tény egyértelműen azt eredményezi, hogy Amerikával szemben a reciprocitás nagyon korlátozottan fog működni: a thuküidészi 'mélósi dialógus' új életre kel.²⁹

A kiindulási pontot felidézve, az Egyesült Államok a relatív hatalomvesztés miatt a 21. században nincs abban a helyzetben, hogy olyan mértékben meghatározza a világrendet, mint ahogy tette azt a 20. század közepén. Ráadásul, feladta liberalizmus univerzalizmusát is, így a gazdasági, katonai, és politikai hatalomszóródáson túl ideológiai téren sem tart igényt, s nem is tud, globális eszmerendszerrel fellépni. Még mindig a legerősebb hatalom a világon, de már többször és több téren kell elfogadni azt, hogy a befolyása erodálódott. Ez rendszerelméleti szempontból azt jelenti, hogy a hatalommegosztás következtében jelenleg vagy multipoláris, vagy inkább policentrikus világról beszélhetünk. Az előbbi esetében, elvileg, viszonylagosan egyenlő hatalmakról van szó. Így a tripoláris világrend feltételezi három pólus, az Egyesült Államok, Kína és Oroszország hatalmának közel egyenlő szintjét. Egy ilyen geopolitikai/geostratégiai helyzetben Washington számára a nixoni-kissingeri ún. háromszögelési politikai lenne mérvadó, azaz, arra törekedni, hogy Washington közelebb legyen Pekinghez és Moszkvához külön-külön, mint ahogy az utóbbi kettő egymáshoz. A világrend ilyen felosztását azonban finomítani lehet: inkább két és fél pólusról beszélhetünk, amennyiben Oroszország mindössze katonai erejét tekintve áll azonos szinten a másik két állammal. Sőt, Donald Trump és mások, különösen az amerikai-kínai csúcstalálkozók alkalmával, előszeretettel beszélnek a 'G2'-ről, azaz, kétpólusúvá szűkítenék ezt a kapcsolatrendszeret.³⁰ Itt a történelmi párhuzamot/példát a hidegháború szolgáltatja. A felfogás egyfajta 'elrettetés 2.0'-t is burkoltan magába hordoz: az Egyesült Államok katonai

szövetségesekkel és partnerekkel együttműködve Dél-Koreától kezdve Japánon és Tajvanon át Indiáig megakadályozza Kínát abban, hogy a haditengerészete akadálytalanul kijusson a Csendes-óceánra. A feltartóztatás gazdasági aspektusa egyben rendelkezik történelmi reminiszcenciákkal: az amerikai technológiai transzfer korlátozását akár párhuzamba is állíthatjuk a hidegháborús COCOM-listával, illetve a specifikusan a kommunista Kínára vonatkozó CHINCOM-mal. Csizmazia Gábor máshonnan közelíti meg 'G2'-kérdést: véleménye szerint két globális erőter létezik, Amerika és Eurázsia, s ezeken belül két fő nagyhatalom, az Egyesült Államok és Kína. Következő megállapítása már átvezet a policentrikus világrendhez: leírása szerint 16 regionális hatalom, továbbá számos geopolitikai régió létezik, amelyek közül kiemelkednek az ún. kapurégiók, így Délkelet-Ázsia, Közép-Amerika, a Perzsa-öböl országai, vagy éppen Közép-Európa.³¹

A valóságot jobban tükrözi a policentrikus világrend felfogás, ami az 1990-es évektől végbemenő hatalomszóródás, valamint a 'hálózatosság' eredménye.³² Ebben a rendszerben jelentős szerepet kapnak a közepes nagyságú országok,³³ a korábban említett geopolitikai régiók, továbbá az olyan globális és regionális hálózatok, amelyeknek a befolyása a gazdasági téren túlmenően politikai dimenzióban is megnyilvánulhat. Egy ilyen rendszerben az Egyesült Államok kizárólag úgy tudja megtartani globális hegemón pozícióját, hogy, úgymond, kooptálja hagyományos és nem hagyományos szövetségeseit és partnereit, és olyan 'szolgáltatásokat' kínál nekik katonai, gazdasági, technológiai és politikai téren, amelyekben a versenytársai (*peer competitors*) nem tudnak hasonló szintű alternatívákat kínálni. Ennek a nagy stratégiának az egyik gyenge pontja az általánosan elfogadott minimumok erodálódása a belpolitikában. Ami pedig egy szűkebb értelemben vett amerikai nemzetbiztonsági politikát illeti, valószínűen nincs életképes alternatívája a realista '*offshore balancing*' stratégiának a nemzetbiztonsági érdekek alapján szigorúan megállapított prioritások mentén.

¹ McLaughlin, John (2020): 'American Foreign Policy in 2021: Competing on a New Playing Field', <https://www.aspensecurityforum.org/domestic-and-international-disorder-a-strategic-response/> (letöltés ideje: 2026. 05. 02.)

² Sárközi, Dániel (2026): 'A hegemónikus garanciák végével elérkezett a bizalmatlanság kora', <https://makronom.eu/2026/05/14/a-hegemonikus-garanciak-vegevel-elerkezett-a-bizalmatlansag-kora/> (letöltés ideje: 2026. 05. 16.)

³ Castel, Robert C. (2026): 'A Trump-féle geostratégia logikája', *Magyar Nemzet*, 2026. 04. 18. 11. <https://wir2026.wid.world/> (letöltés ideje: 2026. 04. 30.)

⁵ <https://ourworldindata.org/grapher/gdp-world-regions-stacked-area> (letöltés ideje: 2026. 05. 02.)

⁶ imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/DEMDC/ADVEC/WEIWORLD (letöltés ideje 2026. 05. 02.)

⁷ McCoy, Alfred (2026): 'Accelerating American Decline', <https://fpif.org/accelerating-american-decline/> (letöltés ideje: 2026. 05. 05.)

⁸ Roggeveen, Sam (2024): 'Donald Trump and the Relative Decline of US Power in Asia', <https://www.lowyinstitute.org/publications/donald-trump-relative-decline-us-power-asia> (letöltés ideje: 2026. 04. 29.)

⁹ Gates, Robert M. (2022): 'Towards a New Rules-Based Order.' <https://www.aspensecurityforum.org/domestic-and-international-disorder-a-strategic-response/> (letöltés ideje: 2026. 05. 02.)

-
- ¹⁰ Kaplan, Robert (2025): 'A New U.S. Grand Strategy: A World in Permanent Crisis', February 21, 2025. <https://www.cfr.org/podcasts/presidents-inbox/world-permanent-crisis-robert-kaplan> (letöltés ideje: 2026. 05. 02.)
- ¹¹ Eredeti előfordulás: Márk Evangéliuma 3:25 ('És ha egy háznép meghasonlik önmagával, az a háznép nem maradhat fent.') Az amerikai köznyelvben azonban Abraham Lincoln 1858. június 18-án az illinois-i Springfieldben elmondott beszédéből ismert. <https://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/house.htm> (letöltés ideje: 2026. 05. 05.)
- ¹² McLaughlin (2020): op. cit.
- ¹³ Varga, Gergely (2025): 'Új világrend felé', *Kommentár*, 2025/2. 167.
- ¹⁴ Bába, Iván (2026): 'A világrend átalakítása – a józan ész jegyében.' (kézirat)
- ¹⁵ Mitchell, A. Wess (2026): 'A Grand Strategy of Consolidation', *Foreign Affairs*, May/June 2026. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trump-grand-strategy-consolidation-wes-mitchell> (letöltés ideje: 2026. 05. 12.)
- ¹⁶ Békés, Márton (2026): 'Szép új világrend'. *Magyar Nemzet*, 2026. 05. 16. Lugas. 4.
- ¹⁷ Alter, Eric (2026): 'A New Order for the Gulf States'. May 20, 2026. <https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/a-new-order-for-the-gulf-states>. (letöltés: 2026. 05. 21.)
- ¹⁸ Varga (2026): op. cit. 157.
- ¹⁹ Heintz, Stephen (2024): 'The Case for Multipolar Pluralism', August 20, 2024. <https://www.cfr.org/podcasts/presidents-inbox/case-multipolar-pluralism-stephen-heintz> (letöltés ideje: 2026. 05. 02.)
- ²⁰ Kaplan (2025): op. cit.
- ²¹ Révész, Béla Ákos (2026): 'A geopolitika felzabálja a globalizációt', <https://makronom.eu/2026/05/05/a-geopolitika-felzabálja-a-globalizációt/>, (letöltés ideje: 2026. 05. 15.)
- ²² Westad, Arne Odd (2026) 'Trump, Xi, and the Specter of 1914.' March 25, 2026. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trump-xi-and-specter-1914>. (letöltés ideje: 2026. 04. 30.)
- ²³ Carney, Mark (2026): 'Davos 2026: Special Address', January 20, 2026. <https://www.weforum.org/stories/2026/01/davos-2026-special-address-by-mark-carney-prime-minister-of-canada/>. (letöltés ideje: 2026. 04. 29.)
- ²⁴ Békés (2026): op. cit. Lugas 5.
- ²⁵ Heintz (2024): op. cit.
- ²⁶ Kupchan, Charles A. (2024): 'A New U.S. Grand Strategy: The Case for Liberal Realism', July 30, 2024. <https://www.cfr.org/podcasts/presidents-inbox/new-us-grand-strategy-case-liberal-realism-charles-kupchan> (letöltés ideje: 2026. 05. 06.)
- ²⁷ Galló, Béla (2022): 'Bosszút áll-e a földrajz?' *Kommentár*, 2022/4. 93.
- ²⁸ Robert Kagan 'a liberális világrend buborékjáról' írt. Kagan, Robert (2022): *A dzsungel visszavág*. Budapest, AJTK, 123.
- ²⁹ Thuküdidész (1985): *A peloponnészoszi háború*. Budapest, Európa, 455.
- ³⁰ Tang, Didi (2025): 'G2 or not G2: Trump's new favorite term for US-China relations carries a lot of history's baggage.' *APNews.com*, 11. 04. 2025. (letöltés: 2026.05.15)
- ³¹ Csizmazia, Gábor (2024): 'Geopolitikai kontinensvándorlás. Átalakuló geopolitikai világrend'. *Kommentár* 2024/2. 96.
- ³² Csizmazia (2024): i. m. 97.
- ³³ Lásd Mark Carney beszédét a 2026-os davosi világgazdasági fórumon. Carney (2026): op. cit.